

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ КООПЕРАТИВНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

А. О. Поліщук, аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

У вирішенні багатьох проблем, що склалися в сільському господарстві, як у сфері зайнятості, так й в сфері оптимізації виробничих та ділових відносин, вагомим засобом може стати кооперація. Саме кооперація є ефективним інструментом узгодження дій та інтересів виробників сільськогосподарської продукції. Також кооперація є найбільш оптимальним способом об'єднання та координації сільськогосподарських виробників.

Постановка проблеми. Враховуючи тенденції останніх років на ринку праці в сільській місцевості, все більше людей змушені вдаватися до самозайнятості переважно в особистих господарствах як крайньої міри виживання, стикаючись при цьому з обмеженістю доступу до ефективних каналів реалізації власної продукції, гострою конкуренцією, недосконалим нормативно-правовим регулюванням даного виду зайнятості та іншими проблемами. Наразі практично єдиним інструментом для підвищення прибутковості малих форм господарювання та узгодження дій і інтересів виробників сільськогосподарської продукції є кооперація. Проте, даний процес відбувається повільно з багатьох причин, зокрема суттєвим фактором, що гальмує його є невирішеність багатьох питань щодо регулювання оплати праці в сільськогосподарських кооперативах

Аналіз останніх джерел та публікацій. Питання, пов'язані з розвитком кооперації суб'єктів господарювання в сільській місцевості як важливої складової їх функціонування та еволюції, вивчають такі вчені-економісти: В. Гончаренко, П. Канівський, О.Крисальний, М. Малік, О. Могильний, П. Саблук, В. Юрчишин та інші. Проте механізму оплати праці як важливому компоненту функціонування колективних сільськогосподарських підприємств на даний момент приділено недостатньо уваги, що призводить до невизначеності з багатьох проблемних питань.

Мета та методика дослідження. Метою публікації є дослідження нормативно-правового регулювання оплати праці персоналу кооперативних сільськогосподарських підприємств.

* Науковий керівник – к. е. н., професор В. М. Микитюк

Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та абстрактно-логічний методи.

Виклад основного матеріалу. Трудові відносини та відносини, що стосуються оплати праці, на всіх сільськогосподарських підприємствах незалежно від форм власності і господарювання регулюються Законами України «Про оплату праці», «Про колективні договори і угоди», Кодексом законів про працю України, Генеральною та галузевою угодами. Кооперативні сільськогосподарські підприємства (далі – КСП) у цих питаннях керуються Законами України «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про колективне сільськогосподарське підприємство» [1, 2, 3, 6].

Фундаментальним законом, який визначає економічні, правові та організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та господарювання, а також з окремими громадянами та сфери державного і договірної регулювання оплати праці і спрямований на забезпечення відтворювальної та стимулюючої функції заробітної плати, є Закон України «Про оплату праці».

Стаття 3 КЗпП України мовить, що «законодавство про працю регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, яка працюють за трудовим договором з фізичними особами». Цією ж статтею передбачено, що особливості в організації праці членів кооперативів та їх об'єднань визначаються законодавством з регулювання трудових відносин та статутами зазначених підприємств. Тобто фактично регулювання відносин з оплати праці покладені на самі КСП [4].

У випадку наявності в статуті КСП положень, що погіршують умови оплати праці порівняно з чинним законодавством, Генеральною та галузевими угодами, такі норми є недійсними (статті 9 та 97 КЗпП України, стаття 22 Закону України «Про оплату праці») [5]. У свою чергу дані законодавчі норми в окремих випадках можуть вступати в колізію з нормами у статті 14 Закону України «Про оплату праці», яка мовить, що «Норми колективного договору, що допускають оплату праці нижче від норм, визначених генеральною, галузевою або територіальною угодами, але не нижче від державних норм і гарантій в оплаті праці, можуть застосовуватися лише тимчасово на період подолання фінансових труднощів підприємства терміном не більш як шість місяців». Тобто погіршення умов оплати праці у колективному договорі порівняно з Генеральною або іншими угодами все ж

допускається у разі, якщо вони не порушують державних норм і гарантій.

Правове регулювання відносин з оплати праці у сільськогосподарських кооперативах здійснюється за статтями 34, 35, 36 Закону України «Про кооперацію». Для здійснення мети і статутних завдань кооперативна організація може залучати до роботи за трудовим договором осіб, які не є її членами. У разі залучення осіб за згодою сторін між кооперативною організацією та найманим працівником може укладатися договір у формі контракту. Кооперативна організація самостійно визначає форми і систему оплати праці своїх членів і найманих працівників з урахуванням вимог, встановлених законодавством. Статтею 10 цього Закону передбачено, що членами кооперативу можуть бути фізичні та юридичні особи, які зробили вступний внесок та пай у розмірах, визначених статутом кооперативу, додержуються вимог статуту і користуються правом ухвального голосу. Трудова участь членів у діяльності виробничого кооперативу обов'язкова. Ці дійсні члени кооперативу – засновники, які здійснюють управління кооперативом, приймають всі рішення щодо забезпечення його діяльності, розподілу доходу тощо. Особливості оплати праці таких осіб визначаються у статуті кооперативу. У кооперативах також допускається асоційоване членство (14 Закону). Асоційований член кооперативу – фізична чи юридична особа, яка внесла пайовий внесок і користується правом дорадчого голосу в кооперативі. При ліквідації кооперативу асоційований член кооперативу має переважне порівняно з членами кооперативу право на одержання паю. Трудова участь асоційованих членів у діяльності виробничого кооперативу не обов'язкова. Вони не приймають участі в управлінні кооперативом, у розподілі виробленої продукції, але мають право дорадчого голосу, а також на отримання частки доходу на свій пай. Якщо асоційованих членів кооперативу залучено до робіт з робітничих професій, вони одночасно являються найманими працівниками. У такому випадку з ними повинен укладатися трудовий договір. Умови оплати праці для таких працівників встановлюються на загальних підставах відповідно до чинного законодавства [1].

Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» визначає правові, економічні, соціальні та організаційні умови діяльності колективного сільськогосподарського підприємства та гарантує недопустимість втручання держави у здійснення господарських функцій такого підприємства, обмеження його права та інтересів з боку органів державної влади. Закон забезпечує рівні права

колективних сільськогосподарських підприємств з іншими суб'єктами господарювання. Згідно статті 19 цього закону «трудові відносини членів підприємства регулюються цим Законом і статутом підприємства, а громадян, які працюють за трудовим договором або контрактом, – законодавством про працю України» [3].

Є певні особливості розподілу особистих доходів за трудову діяльність у колективних підприємствах. До таких підприємств слід віднести кооперативи у різних сферах господарювання, які засновані на кооперативній власності, а також підприємства, засновані на спільній праці та власності, що складається з індивідуальних паїв. Члени кооперативу і співвласники колективних підприємств не продають свою робочу силу. Їх особисті доходи виникають у результаті реалізації товарів, що створені колективною працею [7].

Кооперативна форма власності надає оплаті праці ряд особливостей. По-перше, фонд оплати праці визначається загальними зборами кооператорів і створюється за рахунок валового доходу кооперативу. Особлива увага приділяється економічно обґрунтованому співвідношенню між коштами, що спрямовуються на розвиток виробництва і оплати праці. По-друге, оскільки продукт праці кожного кооперативу знаходиться у розпорядженні загальних зборів членів кооперативу, а не держави, то розміри оплати за рівну працю в різних кооперативах неоднакові. Принципу рівної оплати за рівну працю дотримуються тільки в межах окремих кооперативів. По-третє, оплата праці в кооперативі може здійснюватися як грошима, так й натурою. По-четверте, кооператив може залучати до роботи за трудовим договором громадян, які не є членами кооперативу, з оплатою їх праці на основі домовленості сторін без обмеження розмірів заробітку. Для громадян, робота яких в кооперативі не є основною, а являє собою допоміжну трудову діяльність, зберігається заробітна плата за місцем основної роботи у повному розмірі [7].

Таким чином, незважаючи на різноманітність організаційно-правових форм створених суб'єктів господарювання, яких набувають реформовані КСП, для найманих працівників сільськогосподарського виробництва застосовуються передбачені законодавством механізми організації оплати праці, аналогічні діючим на підприємствах інших галузей економіки, і відповідають світовій практиці щодо регулювання оплати праці сільськогосподарських працівників.

Висновки. На сьогоднішній день питання регулювання оплати праці переважно покладені на самі КСП. Чинне законодавство майже не регулює окремо механізм оплати праці у кооперативах. Взагалі

регулювання оплати праці у сільськогосподарських підприємствах незалежно від форм власності і господарювання регулюється ідентично, незважаючи на суттєві особливості, притаманні кооперативним підприємствам. Більше того, закони, які регулюють відносини з оплати праці не стільки доповнюють, скільки повторюють один одного. Дані підприємства регулюють відносини з оплати праці самостійно за допомогою статутів та колективних договорів. Сама по собі ця ситуація не є поганою, проте відсутність встановлених законодавчих норм, а отже відсутність безперечного авторитету для посилення, призводить до закріплення суттєвих суперечностей у здійсненні відносин з оплати праці, причому найгострішою з них ми вважаємо суперечність стосовно справедливої оплати праці в прийнятті окремих індивідуумів. Вищезазначене є одним із стримуючих факторів розвитку кооперації. Частково нормативно-правову незабезпеченість механізму оплати праці в кооперативах можна пояснити малою кількістю кооперативних сільськогосподарських підприємств, а звідси – низькою пріоритетністю для законотворців. Проте варто мати на увазі, що такий підхід створює свого роду замкнене коло. І для вирішення цієї проблеми потрібно діяти на випередження.

Список використаних джерел

1. Про кооперацію [Електронний ресурс]: закон України від 19.01.2013 р. № 1087-15. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>
2. Про сільськогосподарську кооперацію [Електронний ресурс]: закон України від 19.01.2013 р. № 469/97-вр. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>
3. Про колективне сільськогосподарське підприємство/ [Електронний ресурс]: закон України від 09.12.2012 р. № 2114-12. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2114-12>
4. Кодекс законів про працю/ [Електронний ресурс]: кодекс України від 09.12.2012 р. № 322-08. – Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/kzot/90-kzot/3780-3.html>
5. Про оплату праці/ [Електронний ресурс]: закон України від 09.12.2012 р. № 108/95-ВР. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950108.html
6. Роз'яснення щодо регулювання трудових відносин та оплати праці працівників сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс]: роз'яснення від 11.08.2000 р. № 12-3201. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1152.755.0>

7. Климко Г. Н. Основи економічної теорії: політ економічний аспект [Електронний ресурс]: підруч. [для студ. екон. спеціальностей вищих закладів освіти] / Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко, Л. О. Каніщенко, А. А. Чухно. – К.: Вища школа, 1999. – 743 с. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_others/klymko.htm